

ჩურუქ-სუს საბაჟო

მერაბ მეგრელიშვილი

ისტორიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო
ბერძენიშვილის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი

ელ-ფოსტა: merab.megrelishvili@bsu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7140-9173>

ნიკოლოზ მეგრელიშვილი

სამართლის დოქტორი, ბათუმის შოთა
რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ელ-ფოსტა: nikoloz.megrelishvili@bsu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3639-5019>

აბსტრაქტი: 1878 წლის 8 ოქტომბრიდან, რუსების მიერ ბათუმის შემოერთების შემდეგ საფუძველი ეყრება თავისუფალ, ღია, სავაჭრო ნავსადგურს (პორტო-ფრანკო). საერთაშორისო საზღვაო ნაოსნობის წესებს დაუქვემდებარეს ბათუმის საუწყებო ნავსადგურის სამმართველო (იხ. ბათუმი და მისი შემოგარენი რუსულ ენაზე, ბათუმი 1906 წელი, გვ. 104). ბათუმის საბაჟოსთან დაკავშირებული იყო ჩურუქ-სუს საბაჟოს გადასასვლელი პუნქტი, რომელიც ჩამოყალიბდა კავკასიის საკარანტინო-საბაჟო სამმართველოს უფროსის განკარგულების თანახმად. ჩურუქ-სუს საბაჟომ საქმიანობა დაიწყო 1910 წლიდან, ნიკოლოზის საბაჟოს გაუქმების შემდეგ, ხოლო ოფიციალურად გაიხსნა 1912 წლის 28 მაისს. ჩურუქ-სუს საბაჟო მდებარეობდა ქობულეთის სადგურიდან ერთი ვერსის მანძილზე, შავი ზღვის სრუტის ქვიშიან გზაზე. მისი მომიჯნავე ტერიტორიები იყო ციხისძირი, ბუკნარი, ჩაქვი, მწვანე კონცხი. მას გააჩნდა სახელმწიფო მიწები და შენობები. საბაჟო განთავსებული იყო ერთსართულიანი ხის შენობაში. საბაჟოს შტატში მყოფი მებაჟეები შემოსავლის სახით იღებდნენ 1100 მანეთს, ხოლო კანცელარიის მუშაკები კი 540 მანეთს. ეს იყო ადგილობრივი მნიშვნელობის საბაჟო სამმართველო, რომლის მოვალეობას შეადგენდა უმნიშვნელო საქმეები, კერძოდ განბაჟებული საქონლის საზღვარზე გატანა და სასაზღვრო რაზმთან ერთად საკაბოტაჟო ტვირთის შემოტანა.

საკვანძო სიტყვები: საბაჟო, საზღვარი, საქონელი, ექსპორტი, იმპორტი.

***

ჩურუქ-სუს საბაჟო უზრუნველყოფდა საექსპორტო და საიმპორტო საქონლის მოძრაობას. საქონელი ძირითადად გადიოდა ირანსა და თურქეთში. საბაჟოს დაწესებული ჰქონდა ტვირთბრუნვის გადასახადები. 1910-1911 წლებში ჩინური ბანკი უზრუნველყოფდა ჩაის შემოტანას. იგი ძირითადად დაკავებული იყო კომერციული საქმიანობით. ირანის სატრანსპორტო საზოგადოებებს „კავკასია და მერკური“ და „აღმოსავლეთი და რუსეთი“ ნება დართეს რუსული ეტიკეტით გაეტანათ ქართული ჩაი ირანში (ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 12, ფურც. 7). 1911 წლის ივლისში ბაქოს საბაჟო ოკრუგს დაერქვა კავკასიის სახელი და მასში გაერთიანდა ბათუმის და ბაქოს საბაჟოები (ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 22, ფურც. 182) (ასს. ფ. ი-13, ან. 1, ს. 43, ფურც. 12). მის ფუნქციაში შედიოდა საკაბოტაჟო ხომალდების მიღება და გამშვება, ასევე კონტროლი ახლო მდებარე ნავსადგურებს შორის მოქმედ თურქულ ფელუგებზე, რომლებიც მოდიოდნენ ჩურუქ-სუში თევზის და დელფინების დასაჭერად. 1879 წელს, საზღვაო ყურეს კეთილმოწყობის და ხელოვნური ნავსადგურის მშენებლობის პროექტის შესამუშავებლად შეიქმნა კომისია. ზემოთ მითითებულ ფონდში {ი-13} დაცულია სახომალდე საზოგადოების მიერ დამტკიცებული საზღვაო მიმოსვლის გზები და რუკები. 1910 წელს შეკვეთილის ნიკოლოზის საბაჟოს გაუქმების შემდეგ, ადგილობრივ მოსახლეობას, საკუთარი შრომით მოწეული პროდუქ-

ტების ბაზარზე გასატანად შეექმნათ პრობლემები, შეფერხდა თურქეთიდან შემოსული გემების მიღება, რამაც გააჩინა ჩურუქ-სუს რეგიონში საბაჟო საგუშაგოს გახსნის აუცილებლობა. სავაჭრო-საფინანსო და მასთან დაკავშირებული სხვადასხვა მიზეზების გამო, ამ საკითხის გადაწყვეტა დროებით შეფერხდა. რუსეთის იმპერია უფროთხილდებოდა, როგორც საზღვაო, ისე სახმელეთო საზღვრების უსაფრთხოებას და უზრუნველყოფდა სამხედრო დანიშნულების მქონე საბაჟოების და მასთან არსებული საგუშაგოების მშვიდ მუშაობას. ზღვის სანაპიროს პერიმეტრზე სასაზღვრო რაზმის ჯარისკაცები, დღე-ღამის განმავლობაში აწარმოებდნენ შემოვლით კონტროლს. ზღვის სანაპიროზე განთავსებული იყო საბაჟო სამეთვალყურეო კოშკები. ჩურუქ-სუს საბაჟოს სამმართველოს ჰყავდა მმართველი, საბაჟოს გარეთ მოქმედი 25 მოსამსახურე და საბაჟოს ტერიტორიაზე მომუშავე 2 მუშაკი. პირველი მსოფლიო ომის დაწყების შემდეგ, რუსეთის სახელმწიფო ინტერესებიდან გამომდინარე, საბაჟოს სავაჭრო ფუნქციები შემცირდა და გემებით ძირითადად გადაჰყავდათ საჯარისო ნაწილები. ამ პერიოდში ჩურუქ-სუს საბაჟოზე დაფიქსირდა ერთ-ერთი უცნაური შემთხვევა. გემის დათვალიერების დროს გახსნილი გალიებიდან მტრედები გაფრინდნენ სანაპიროსკენ და ცოტა ხნის შემდეგ ისევ გემზე დაბრუნდნენ. საქმეში ჩაერთო სამხედრო პირები და წარმოიშვა აზრი მტრედების სამხედრო მიზნით გამოყენების შესახებ. ყოველივე ამის შემდეგ აიკრძალა აღნიშნულ ტერიტორიაზე მშვიდობის მოყვარე მტრედების შემოყვანა და გაიცა ბრძანება გალიაზე პლომბის ბეჭდის დასმის შესახებ, წინააღმდეგ შემთხვევაში საბაჟო აწარმოებდა მტრედების კონფისკაციას (ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 12, ფურც. 98) განსაკუთრებული კონტროლი დაწესდა გურიიდან შემოსულ რევოლუციონერებზე. 1914 წლის 15 სექტემბერს კავკასიის საბაჟოს სამმართველოს ბრძანებით პირველი მსოფლიო ომის დაწყების გამო, ვაკანსიის შენარჩუნებით, საბაჟოს მუშაკები, დაბალი თანრიგით გაამწესეს რუსეთის სამხედრო საზღვაო ფლოტის განკარგულებაში. საბაჟოს მუშაკები ავსებდნენ სარეზერვო-სამხედრო სამსახურის კონტიგენტს (ასს. ფ. ი-15, ან. 1, ს. 4, ფურც. 25). კავკასიის სამხედრო არმიის მთავარსარდლის ბრძანებით, თურქეთის საზღვარზე არსებული სამხედრო ძალები დაექვემდებარნენ ქობულეთის, ბათუმის და ლიმანის მესამე განყოფილების რაზმებს, მეოთხე განყოფილებას განაგებდა მიხაილოვის ციხე-სიმაგრის კომენდანტი. ქობულეთიდან რედუტ-კალემდე, სუფსის და ფოთის მესამე განყოფილების რაზმებს განაგებდა რიონის სადგურის კომენდანტი. 1914 წლის 24 სექტემბერს კავკასიის საბაჟო სამმართველომ ძებნა გამოუცხადა ბარკას „ჯეილანს“, „ანტონს“ და „ბომბორს“ (ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 28, ფურც. 153). რუსეთის იმპერატორის სურვილით შეიქმნა ქველმოქმედების განსაკუთრებული კომიტეტი, რომლის მთავარ მოვალეობას შეადგენდა მოსახლეობისგან თითოეული კაპიკის აღება, რუსეთის საზღვაო ფლოტის გასაძლიერებლად. ამ პერიოდში რუსებმა ააგეს 18 გრძელი კრეისერი, 3 წყალქვეშა ნავი და ერთი მინი კრეისერი, რომლებიც ბალტიის ზღვაზე სამხედრო სამსახურისთვის გაამწესეს. ერთ-ერთი ამათგანი იყო „ნოვაკი“, 1325 წყალწვით, რომელსაც მსოფლიოში ანალოგი არ გააჩნდა. რუსეთში გაიხსნა საზღვაო პროფესიების შემსწავლელი სკოლები. სევასტოპოლი გახდა მნიშვნელოვანი სამხედრო საზღვაო დანიშნულების პორტი. სახელი გაითქვა რუსულმა ქვემეხმა „kaizer torped“, რომელიც წარმოადგენდა ავტომობილს და იგი ადამიანის გარეშე მოძრაობდა რკინიგზაზე, იმართებოდა საათის მექანიზმით და გზაზე რაიმე სახის საგნის შეხებისას ფეთქდებოდა (ასს. ფ. ი-14, ან. 2, ს. 11, ფურც. 93). ჩურუქ-სუს საბაჟო სამსახურში სხვადასხვა ეროვნების ადამიანებთან ერთად მუშაობდნენ ქართველებიც.

1913 წლის 11 თებერვლის ბრძანებით ჩურქ-სუს საბაჟოს მეთვალყურე იყო გრიგორი ჯაველიძე (ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 26, ფურც. 64) 1912 წლის 28 ივლისის ბრძანებით ქართველი მებაჟეები, რომლებიც არასამუშაო საათებში აწარმოებდნენ გემების მიღება დატვირთვას და გაშვებას, დაჯილდოვდნენ ფულით და საჩუქრებით (ასს. ფ. ი-15, ან. 1, ს. 3, ფურც. 107).

ჩურუქ-სუს საბაჟო სამმართველოს გააჩნდა ბრძანებების წიგნი. 1912 წლის 15 დეკემბერს ავსტრიული გემის „ბუკოვინას“ შემოწმების საფუძველზე აღმოჩნდა განუბაჟებელი კავკასიური წარმოების ხალიჩები. ჩურუქ-სუს საბაჟოს სამმართველომ აღძრა მეთვალყურეების პასუხისმგებლობის საკითხი. 1913 წლის 5 თებერვალს, გემი „ბელაურის“ საცავში ნავთის დატუმბვის დროს მეთვალყურემ ზუსტად ვერ განსაზღვრა დატუმბვის დამატავრების დრო, რაც უარყოფითად აისახა ჩურუქ-სუს საბაჟოს შემოსავლის და გასავლის წიგნში. საბაჟოს სამმართველომ შეიმუშავა და გამოსცა დამატებითი სავალდებულო წესები, ჩატვირთვის სამუშაოთა გასაკონტროლებლად, რაც დადებითად აისახა საბაჟოს ტარიფებზე.

სახელმწიფო ინტერესებიდან გამომდინარე კონფისკაცია ქმნილი საქონელი ინახებოდა საბაჟოს საწყობში. ექსპერტის შემოწმების შემდეგ საქონელს ათავსებდნენ სპეციალურ ყუთებში და იგი მოგების მიზნით გაჰქონდათ გასაყიდად აუქციონზე (ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 25, ფურც. 130). ჩურუქ-სუს საბაჟოს სამმართველოს უცხოეთიდან შემოტანილ საქონელზე დაწესებული ჰქონდა აკრძალვის და ნორმირებული საქონლის შემოტანის წესები. ასეთივე წესები საბაჟოს მიერ ვრცელდებოდა გარკვეული სახის შემოტანილ საქონელზე. ხშირ შემთხვევაში მეზაჟეები არაკორექტულად მიმართავდნენ საქონლის მეპატრონეებს 1913 წლის 23 ნოემბერს საბაჟოს მიერ დაფიქსირდა ერთ-ერთი ასეთი შემთხვევა, კერძოდ კომპანია „ნობელის“ წარმომადგენელ კაზანოვსკის მიმართ ადგილი ჰქონდა მეზაჟეების მიერ უხეშად მოპყრობის ფაქტს, რასაც მოჰყვა მყისიერი რეაგირება. 1913 წლის 31 იანვარს ავსტრიული გემით „ბუკოვინა“ კონსტანტინეპოლიდან ბათუმში ჩამოვიდნენ, გადარჩენის მიზნით თურქეთიდან გამოქცეული ბერძენი, მაკედონელი, ბულგარელი და სომეხი ლტოლვილები. რუსეთის ხელისუფლებამ ისინი შეიცოდა იმ მოტივით, რომ მათი უკან დაბრუნება ნიშნავდა სიკვდილს. 1913 წლის 1 თებერვალს ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორის ნებართვის საფუძველზე გემ „პრინცესა ევგენია ოლდერბურგელით“ 45 თურქეთის ქვეშევრდომი ბათუმიდან გავიდა ოლქსაში (ასს. ფ. ი-1, ან. 1, ს. 613, ფურც. 27). წარმოგიდგენთ ამავე ფონდში არსებულ ლტოლვილთა სახელობით სიას:

(23) 23.

С П И С О К Ъ
лицамъ прибывшимъ 31-го Января 1913 года на Австрійскомъ пароходѣ „БУКО-
ВИНЪ“ въ гор. Батумъ

№ №	И м е н а и ф а м и л и и	П р и м ѣ ч а н и е
<u>Б О Л Г А Р Ы</u>		
1	Аргирій Лампо К А Р М Е Н Т О В Ъ	
2	Косьма Ставре Т Е М Е Л К О В Ъ	
3	Дишанти Стоиче Я Л О В Ъ	
4	Косьма Десисовичъ Ч О В А	
5	Константинъ Килло Л Я З О В Ъ	
6	Кириакъ Килло Л Я З О В Ъ	
7	Христо Килло Л Я З О В Ъ	
8	Перикли Деміоновъ Л Я З О В Ъ	
9	Николай Папофило К И Н Ч Е	
10	Петре Янке С А К Е Л А Р И Т О В Ъ	
11	Филиппъ Димитріевичъ В О Л О В О Т О В Ъ	
12	Василій Козьминовъ К А Л Я М О Н О В Ъ	
13	Яни Димитріевичъ З У М Е Р О В Ъ	
14	Григорій Яни Б Р О Н Т Е В Ъ	
15	Демянъ Ванде Л Я З О В Ъ	
16	Стелянъ Лазарева Т А Л О С Ъ	
17	Георгій Николаевичъ Х А Ч О П У Л О	
<u>Г Р Е К И</u>		
18	Хаджи Христо Афанасій ПАЛАТИДИСЪ	
19	Хаджи Антоновъ Афанасій ПАЛАТИДИСЪ	
20	Василиосъ Георгій ХАЧОПУЛО	
21	Кириакосъ Иордановъ СИКАЛОПУЛОСЪ	
22	Иоанисъ Константиновъ МОНЕОСЪ	
23	Антонисъ Николаевъ ДЖЕРЕПОГАСЪ	
24	Иоанисъ Георгіевъ ЗЕХИРЪ-ОГЛЫ	
25	Панаіотъ Апостоловъ ДЖЕЛЕБЪ-ОГЛЫ	
26	Епаминонда Іоановъ ТЕОДОРИДИСЪ	

(39) 39.

С П И С О К Ъ
Грекамъ прибывшимъ изъ города Константинополя на Австрійскомъ
пароходѣ „Л Е О П О Л И С Ъ“ 28-го февраля 1913 года.

	И М Е Н А И Ф А М И Л И И . -	П Р И М У Ч А Н І Е . -
1.-	Георгій З І О Т И С Ъ . -	
2.-	Георгій Г Е Р Д А Н О П У Л О . -	
3.-	Стефанъ Ч И В О П У Л О . -	
4.-	Василій Г Е О Р Г І Е В Ъ . -	
5.-	Христо А В Г Е Р И Н Ъ . -	
6.-	Николай І О А Н О В Ъ . -	
7.-	Сема Л А З А Р І Е В Ъ . -	
8.-	Алексѣй Т А Т Р О П У Л О . -	
9.-	Апостолій П И К О Л А И Д И . -	
10.-	Георгій П И К О Л А И Д И . -	
11.-	Василій С Т А В Р И Д И . -	
12.-	Савва Х А Р А Л А М П О Р Ъ . -	
13.-	Николай П А Н Т Е Л И Д И С Ъ . -	
14.-	Константинъ С Т И Р О П У Л О . -	
15.-	Димитрій В Л А Х О П У Л О . -	

Помощникъ Писемоводителя

ამავს წლის 28 მარტს კონსტანტინეპოლიდან ბათუმში ჩამოვიდა თურქეთის ქვეშევრდომი 14 ბერძენი ლტოლვილი. მათ მფარველობას უწევდა ტრაპიზონში არსებული რუსეთის საკონსულო. ლტოლვილები ითხოვდნენ სამშობლოში დაბრუნებას, რადგან არ უნდოდათ თურქეთის ომში მონაწილეობის მიღება. 1913 წლის 28 თებერვალს ავსტრიულ გემ „ლეონოლით“ ბათუმში ჩამოვიდნენ ბერძნები. 1913 წლის 1 მარტს ავსტრიული გემით კონსტანტინეპოლიდან ბათუმში ჩამოვიდნენ თურქეთიდან გამოქცეული ლტოლვილი სომხები, რომლებიც თურქებმა აღიარეს დეზერტირებად. 1918 წლის 28 მარტს ბათუმში საბერძნეთის კონსული ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორს მადლობას უხდის ლტოლვილი ბერძნების მფარველობის გამო, რომლებიც გამოიქცნენ თურქეთიდან რუსეთში. 1913 წლის 19 აპრილს გემ „იმპერატორ ალექსანდრე III-ით“ ბათუმში მიიღეს ქურთი შეიხი აიედინ ბერა, რომელსაც დევნიდა თურქეთის ხელისუფლება (ასს. ფ. ი-1, ან. 1, ს. 61, ფურც. 67).

1914 წლის 28 ივლისს, კავკასიის მეფისნაცვლის, საგარეო საქმეთა სამინისტროს გადაწყვეტილებით ჩურუქ-სუს საბაჟო გაუქმდა. აღნიშნული საბაჟოს მმართველი და ორი მეთვალყურე გადაიყვანეს სხვა საბაჟოებში, მისი შენობა დაიკავა სასაზღვრო საგუშაგოს რაზმმა. საბაჟოს საქმეები, ქონება, სიმბოლოები, დროშა, საგერბო ბეჭედი გადაეცა საბაჟო საკრებულო დეპარტამენტს (ასს. ფ. ი-15, ან. 1, ს. 5, ფურც. 2). ჩურუქ-სუს საბაჟოს საქმეები გადაიბარა ბათუმის საბაჟომ, ხოლო ჩურუქ-სუს ტერიტორია გამოცხადდა სამხედრო-სასაზღვრო რეგიონად. 1916 წლის 1 ივნისს კავკასიის საბაჟო სამმართველო, ბათუმის საბაჟოს მიმართავს თხოვნით, რომ ყოველგვარი წინააღმდეგობის გარეშე გაეშვათ ვანის სამეცნიერო ექსპედიცია, რომელსაც ხელმძღვანელობდა პეტროგრადის მუზეუმის განყოფილების მცველი მილერი და არქეოლოგიური საზოგადოების პრივატ დოცენტი, ეთნოგრაფი ივანე ორბელი (ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 30, ფურც. 99). 1918 წლის აპრილში საბაჟოები იყო ბათუმში, ფოთში, სოხუმში, ანაკლიასა და გაგრაში. ამრიგად, ჩურუქ-სუს საბაჟოს მოღვაწეობა დაემთხვა მსოფლიო ისტორიაში არსებულ მძიმე პერიოდს, კერძოდ, პირველ მსოფლიო ომს. ჩურუქ-სუს საბაჟო ომის პერიოდში ინარჩუნებდა სამხედრო, საზღვაო საზღვრის დაცვის და სამხედრო სავაჭრო გემების მშვიდობიანი მიმოსვლის ფუნქციას. ჩურუქ-სუს საბაჟო უზრუნველყოფდა ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ შრომით მოპოვებული მოსავლის შიგა ბაზარზე მშვიდობიან გატანას.

წარმოგიდგენთ ჩურუქ-სუს საბაჟოს საქმიანობის ამსახველ დოკუმენტურ მასალას:

№ 108.

22/IV 1913.

37.

Копія съ предписанія Департамента Таможен-
ныхъ Сборовъ отъ апрѣля 1913 г. за № 14806 на
имя Кавказскаго Таможеннаго Инспектора. -

Вслѣдствіе донесенія отъ 1 марта с.г. за №
4054, Департаментъ Таможенныхъ Сборовъ поставля-
етъ Ваше Превосходительство въ извѣстность, для
объявленія по принадлежности, что за Министра Фи-
нансовъ г. Товарищъ Министра, принимая во внима-
ніе, что согласно донесенію Вашего Превосходи-
тельства открытіе въ сел. Чурукъ-Су таможенной
заставы не вызывается мѣстными нуждами, и что от-
пускъ за границу беспошлинныхъ товаровъ можетъ
производиться, на основаніи ст. II закона 28 мая
1912 г. объ учрежденіи мѣстнаго таможеннаго уп-
равленія /Собр. Узак. ст. 865/, и чрезъ находя-
щійся въ Чурукъ-Су таможенный постъ, приказала
ходатайство жителей сел. Чурукъ-Су о преобразо-
ваніи Чурукъ-Суйскаго таможеннаго поста въ та-
моженную заставу отклонить.

Подлинное за подписями.

Вѣрно. Секретарь *Г. Новиковъ*.

(ახს. ფ. ი-14, აბ. 1, ს. 27, ფურც. 37)

ОБЪЯВЛЕНІЕ.

Батумскій Полиціймейстеръ симъ объявляетъ
тѣмъ, еще оставшимся въ городѣ Батумѣ, турецко-
подданнымъ армянамъ-бѣженцамъ, прибыв-
шимъ въ предѣлы края до 1-го Февраля 1901-го
года и не принявшимъ русскаго подданства, а
равно какъ и всѣхъ тѣхъ изъ нихъ, кои прибыли послѣ
назначеннаго срока безъ установленныхъ національ-
ныхъ видовъ, —

что послѣ продолжавшаго со стороны Турецкаго Прави-
тельства разрѣшенія о свободномъ возвращеніи ихъ обрат-
на родину въ Турцію и на основаніи пункта 1-го Цир-
куляра Намѣстника Его Императорскаго Величества на
казъ отъ 20-го Апрѣля 1909 г. за № 2978, всѣ они
язавъ къ 1 Августа 1909 г. выѣхаютъ добровольно
за границу.

При чемъ всѣ бѣженцы-армяне приведенной выше
категоріи должны со дня изданія настоящаго объявле-
нія, въ 14 дневный срокъ явиться въ Батумское Поли-
цейское Управление, для занесенія каждого изъ нихъ въ
особый списокъ, подлежащихъ къ выдворенію изъ
предѣловъ Имперіи (города Батума) армянъ-бѣженцевъ.

При этомъ предвѣщается, что противъ тѣхъ изъ нихъ, которые не по-
лагаютъ въ назначенные выше сроки исполнить изложенныя требованія,
будутъ приняты мѣры принудительнаго выдворенія ихъ за границу въ за-
кономъ порядкѣ.

Батумскій Полиціймейстеръ, Подполковникъ ПАНИНЪ.

10 Мая 1909 г.
г. Батумъ.

ТИП. Д. Я. КАПЕЛЯ, БАТУМЪ.

О П И С А Н И Е

6-го рода поддѣлки бандероли для заграничныхъ напитковъ.

Дѣйствительный.

ДЛЯ ЗАГРАНИЧНЫХЪ НАПИТ

(Рис. 1).

Фальшивый.

ДЛЯ ЗАГРАНИЧНЫХЪ НАПИТ

(Рис. 1).

Дѣйствительный.

ДЛЯ ЗАГРАНИЧНЫХЪ НАПИТ

(Рис. 2).

Фальшивый.

ДЛЯ ЗАГРАНИЧНЫХЪ НАПИТ

(Рис. 2).

Дѣйствительный.

ДЛЯ ЗАГРАНИЧНЫХЪ НАПИТКОВЪ.

(Рис. 3).

Фальшивый.

ДЛЯ ЗАГРАНИЧНЫХЪ НАПИТКОВЪ.

(Рис. 3).

Дѣйствительные.

Фальшивые.

(Рис. 4).

(Рис. 5).

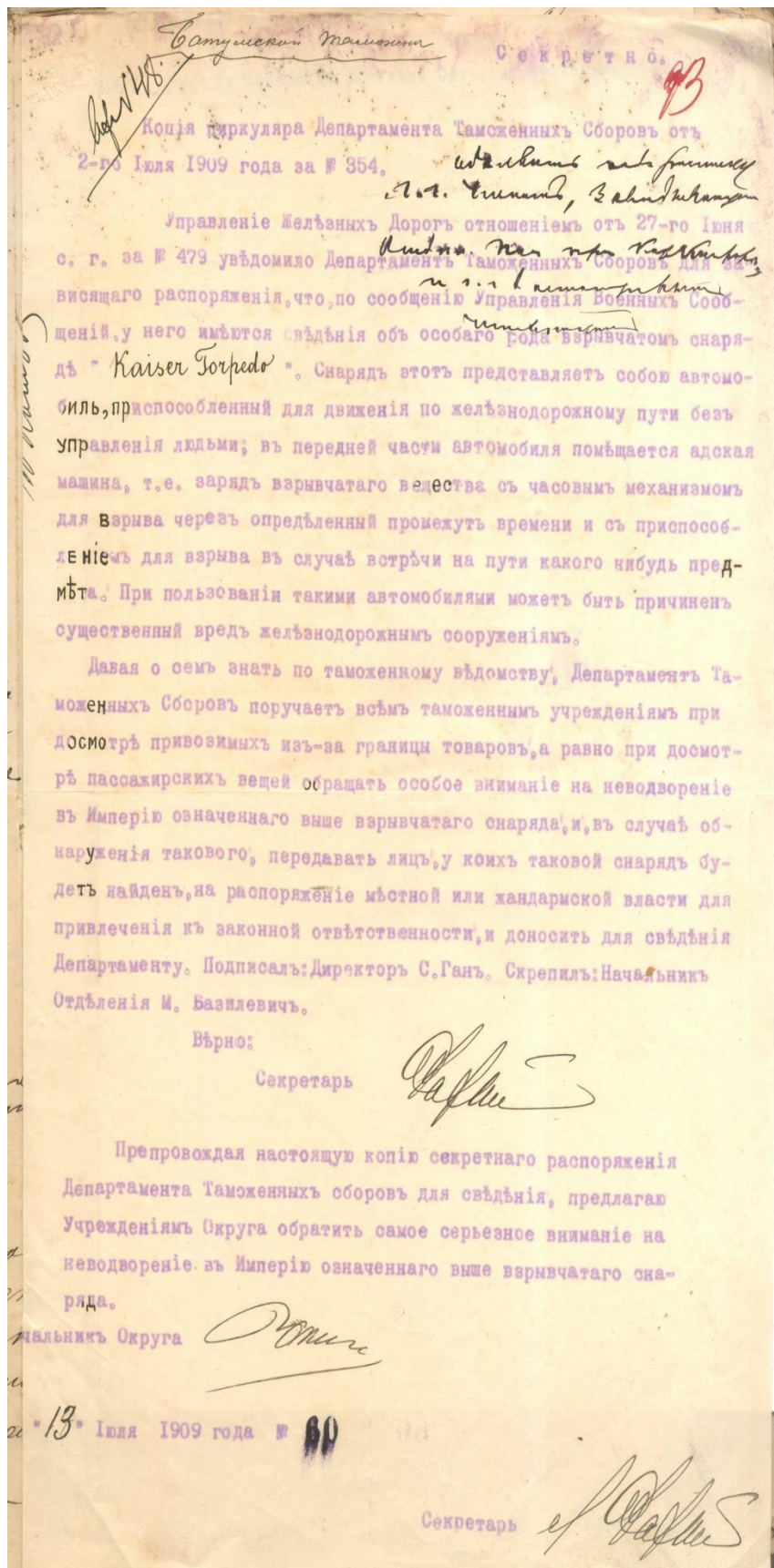
Главнѣйшими отличительными признаками данного рода поддѣлки являются слѣдующіе:

Въ обѣихъ прописяхъ „ДЛЯ ЗАГРАНИЧНЫХЪ НАПИТКОВЪ“, исполненныхъ крупными бѣлыми буквами по темному фону, всѣ буквы отличаются отъ буквъ настоящей бандероли. Для примѣра можно указать въ лѣвой прописи на букву „Д“ въ словѣ „ДЛЯ“, лѣвый штрихъ которой толще, чѣмъ на настоящей бандероли, на букву „З“, обѣ буквы „А“, букву „Р“, первую букву „Н“ и букву „Х“ въ словѣ „ЗАГРАНИЧНЫХЪ“ и на букву „Т“ въ словѣ „НАПИТКОВЪ“, верхній, горизонтальный штрихъ которой не симметриченъ по отношенію къ вертикальной части этой буквы (Рис. 1). Въ правой прописи можно также указать на буквы „Д“ и „Л“ въ словѣ „ДЛЯ“, на буквы „З“, „Р“ и „Х“ въ словѣ „ЗАГРАНИЧНЫХЪ“ и на буквы „А“ и „К“ въ словѣ „НАПИТКОВЪ“ (Рис. 2).

Въ прописяхъ „ДЛЯ ЗАГРАНИЧНЫХЪ НАПИТКОВЪ“ (верхнихъ и нижнихъ), исполненныхъ темными буквами по бѣлому фону, всѣ буквы также, въ большей или меньшей степени, отличаются отъ буквъ настоящей бандероли. Не касаясь неправильностей ихъ исполненія во всѣхъ четырехъ этихъ прописяхъ, можно ограничиться сравненіемъ буквъ лѣвой нижней прописи съ соответственными буквами этой же прописи на настоящей бандероли (Рис. 3).

Государственный гербъ исполненъ неправильно; въ частности можно указать на форму и на несимметричную постановку хвоста орла (Рис. 4).

Неправильно исполнены также прилегающіе къ квадратной рамкѣ съ Государственнымъ гербомъ листовые орнаменты (Рис. 4) и орнаментальныя украшенія съ праваго края бандероли (Рис. 5).

(абс. ф. н-14, зб. 2, л. 11, фург. 62-80-93)

ВЪЗВѢЩЕНІЕ
5- ДЕК 1916

ПРИКАЗЪ 3953.

по Михайловской крѣпости

И ВРЕМЕННОМУ ГЕНЕРАЛЬ-ГУБЕРНАТОРСТВУ Г. БАТУМА И КРѢПОСТНОГО РАІОНА.

№ 286.

4 Декабря 1916 года Гор. Батумъ.

6-го сего Декабря въ день тезоименитства ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА НИКОЛАЯ АЛЕКСАНДРОВИЧА отслужить при Батумскомъ крѣпостномъ Александро-Невскомъ соборѣ благодарственный Господу Богу молебенъ, на который прибыть Начальникамъ частей войскъ, управленій, учреждений, заведеній и гражданскихъ установленій, послѣ чего назначаю парадъ, на который вывести:

- 1) Отъ Отдѣльной Морской запасной роты—взводъ въ 12 рядовъ.
- 2) " 221-го пѣхотнаго запаснаго полка—1 баталіонъ 4-хъ ротнаго состава по 24 ряда въ ротѣ.
- 3) " 582-й пѣшей Кубанской дружины—роту въ 24 ряда.
- 4) " Михайловской крѣпостной артиллеріи—1 баталіонъ 4-хъ ротнаго состава по 24 ряда въ ротѣ съ хоромъ музыки.

Парадомъ командовать Михайловской крѣпостной артиллеріи Полковнику Ефимову.

Частямъ войскъ выслать линейныхъ къ Крѣпостному Собору къ 10¹/₂ час. утра въ распоряженіе Адъютанта Михайловской крѣпостной артиллеріи Прапорщика Бафталовскаго.

На парадъ, которому прибыть къ 11 часамъ утра, присутствовать всѣмъ г.г. офицерамъ свободнымъ отъ служебныхъ обязанностей.

При провозглашеніи многолѣтія ЕГО ИМПЕРАТОРСКОМУ ВЕЛИЧЕСТВУ и Царствующему Дому, распоряженіемъ Командира артиллеріи произвести салютъ въ 31 выстрѣлъ.

Во всѣхъ военныхъ церквахъ крѣпостного гарнизона отслужить молебенъ.

Подписаль: Комендантъ Михайловской крѣпости и
Временный Генераль-Губернаторъ города Батума и
крѣпостного раіона, Генераль-Маіоръ **БАРАНОВИЧЪ.**

Разосланъ 4 Декабря 1916 года.

*4-е отделение
по Михайловской крепости
Временному Генералъ-Губернаторству
Г. Батума и крепостного
района*

ПРИКАЗЪ

ПО МИХАЙЛОВСКОЙ КРЕПОСТИ
И ВРЕМЕННОМУ ГЕНЕРАЛЪ-ГУБЕРНАТОРСТВУ Г. БАТУМА И КРЕПОСТНОГО
РАЙОНА.
№ 168.

7 Июня 1916 года. Гор. Батумъ.

ПО ВРЕМЕННОМУ ГЕНЕРАЛЪ-ГУБЕРНАТОРСТВУ.

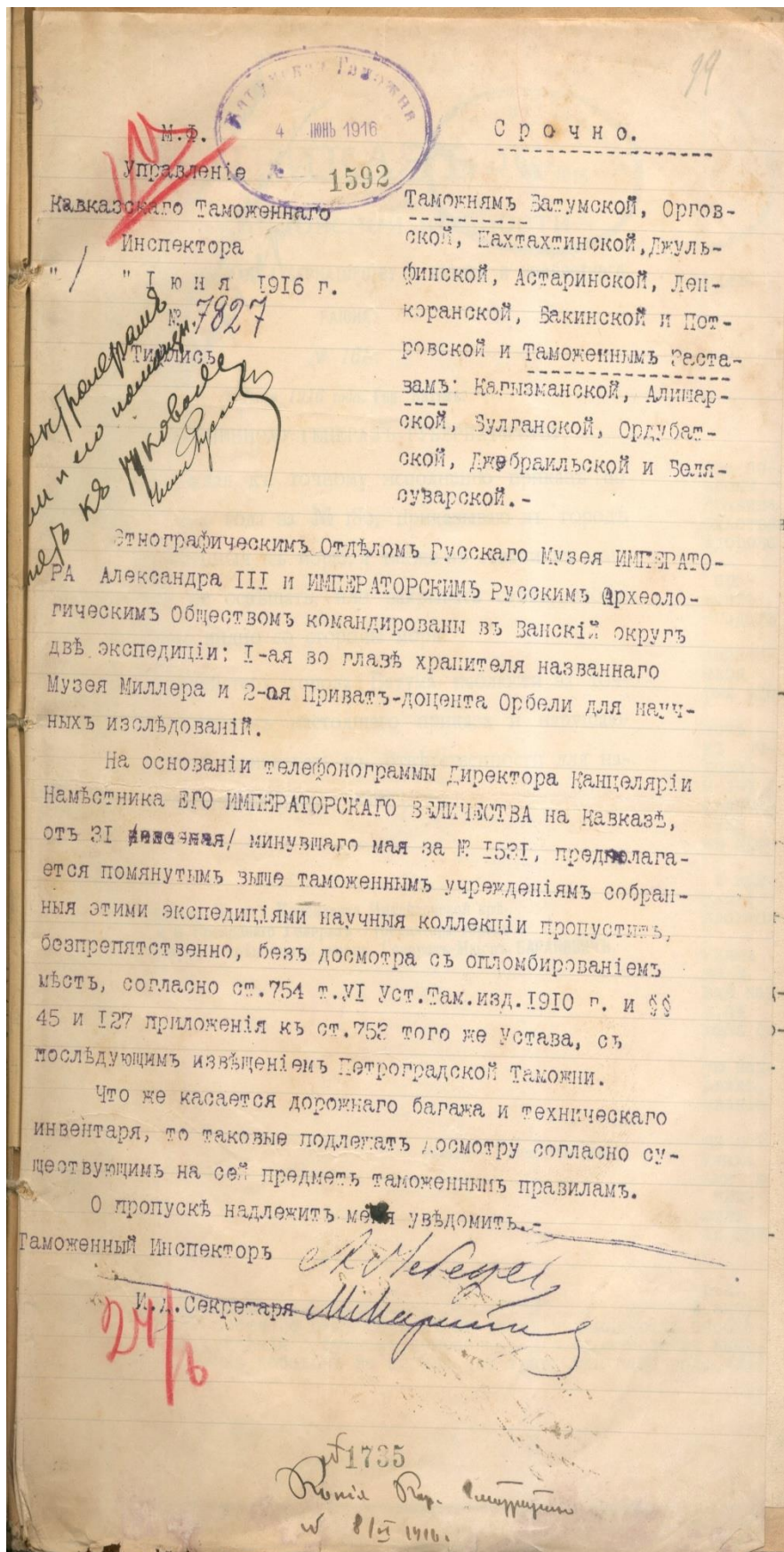
Подтверждая къ точному исполненію приказъ по
крепости 1914 года за № 180, приказываю въ городѣ
окна, обращенныя къ морю, а также въ гавани въ ноч-
ное время не освѣщать, или закрывать свѣтъ, чтобы
его не было видно со стороны моря.

Полиціймейстеру города Батума наблюсти за точ-
нымъ выполненіемъ настоящаго приказа и нарушаю-
щихъ таковой привлекать къ отвѣтственности для на-
ложенія административнаго взысканія.

Подписалъ: Вр. и. д. Коменданта Михайловской крѣ-
пости и Временнаго Генералъ-Губернатора города
Батума и крѣпостного раіона, Генералъ-Маіоръ **БАРАНОВИЧЪ.**

24/6

Разосланъ 7 Іюня 1916 года.

(ახს. ფ. ი-14, აბ. 1, ს. 30, ფურც. 19)

~~Секрет~~ 29/III

(58)
58

Превосходительству

Господину Военному Губернатору
Батумской Области

~~Принт. герб.~~
~~Министр Вн. Д.~~
~~Министр Финансов~~
~~Министр Юстиции~~
~~Министр Внутр. Д.~~

Батумского армяно-григо-
рианского предводителя
Карамета Малхасяна

Прошение.

Вчера австрийский пароходоход привез из
Константинополя турецкого армян-
ского-воина Мухрания Кеворкяна, который хоти
мать паспорт, но не сараван; по этому
Батумское Портное Владошево не выпу-
стило его из парохода и намерено возвра-
тить его обратно в Турцию, а это для
бывающего значит пойти на смерть, потому
что таковы быfenцев в Турции стреляют.

Завляя обь этом Вашему Превос-
ходительству почарнаише прошу разр-
шить выпустить его на временное прови-
даніе в г.р. Батум под надзором Поли-
ции или под поручительства надежных лиц
из местных обывателей.

23 марта 1913 г.
г.р. Батум.

Предводитель Карамета
Малхасяна.

ВОЕННЫЙ ГУБЕРНАТОРЪ
БАТУМСКОЙ ОБЛАСТИ

Г. Управляющему Батумской складочной та-
можней. -

№ 1820

10 октября 1903 г.

г. Батумь.

*Распоряжение
Генерала
Консула
Мини*

Турецкій Генеральный Консулъ въ Батумѣ 7-го
сего октября за № 312 сообщилъ мнѣ, что по по-
лученнымъ имъ отъ Трапезондскаго Генераль-Гу-
бернатора телеграфнымъ свѣдѣніямъ на этихъ дняхъ
отошло изъ города Керасунда въ гор. Батумъ судно
подъ № 144, подъ командою Киріако Реиса, на ко-
торомъ въ числѣ пассажировъ имѣется масса без-
паспортныхъ и неблагонадежныхъ лицъ, и въ виду
этого проситъ моего распоряженія о производствѣ
обыска означеннаго судна и осмотра находящихся
на немъ груза и пассажировъ. -

Объ изложенномъ считаю необходимымъ сооб-
щить Вашему Высочородію для свѣдѣнія и завися-
щихъ распоряженій. -

Военный Губернаторъ,

Генераль - Маіоръ

В. М. М. М.

И. Д. Правителя Канцеляріи

Г. М. М. М.

И. д. дѣлопроизводителя

М. М. М. М.

(ასს. ფ. ი-14, აბ. 2, ს. 5, ფურც. 49)

64 (61)

Географическое положение	На какомъ товарномъ пути расположено учреждение, на какой границѣ и что составляетъ ее черту (рѣка, море и пр.).	Расстояние отъ границы	Губернія и уѣзды. Область	Расстояние до ближайшаго почтового учреждения, его наименование и способъ сообщения.
Описание мѣстныхъ условий	На какомъ пути расположено учреждение (железная дорога, водный путь и т. п.).	Какие города, или другие пункты соединяетъ путь, на которомъ расположено учреждение. Соревнующуюся по скорости и удобству, на какомъ пути и т. п., на какихъ и заграничныхъ территорияхъ. Описание ближайшихъ населенныхъ мѣстъ (деревня, торговля) и указание расстояний.	Сельское хозяйство, торговля и промышленныя предприятия на мѣстѣ и заграничной сторонѣ.	Общая и мѣстная условия, служащая причиной движения публики чрезъ учреждение.
Условия плаванія таможенныхъ судовъ	Подробное описание ита плаванія судовъ, описание фарватера.	Въ чемъ заключается служба судовъ въ учрежденіи.	При какихъ условіяхъ происходитъ плаваніе судовъ, а именно: наибольшая трудная погода, плаваніе въ лѣдъ, и т. п.	Среднее сезонное движеніе въ каждомъ или количество прибывающихъ въ теченіе года пассажировъ пароходовъ.
Операции таможни, составъ плавающей главной ея части, наибольшія изданыя ея хозяйственно-строительныя потребности.	Сколько судовъ и каковыя достаточно для выдѣленія служебныхъ обязанностей безъ задержки и затрудненія.	Сколько судовъ и каковыя достаточно для выдѣленія служебныхъ обязанностей безъ задержки и затрудненія.	Максимальное количество часовъ въ сутки, въ продолженіе которыхъ судно находится въ плаваніи и должно быть готово къ отплытію.	Число лицъ учрежденія, которое судно приходится брать на бортъ.

Примечаніе: Въ случаѣ недостатка мѣста въ графахъ, свѣдѣнія надлежитъ излагать на отыдѣльныхъ листахъ съ соответствующими на нихъ указаніями.

(ასს. ფ. ი-15, ან. 1, ს. 3, ფურც. 63-64)

67 (67)

ГРЕЧЕСКОЕ КОРОЛЕВСКОЕ
ВИЦЕ-КОНСУЛЬСТВО
 ВЪ БАТУМѢ.

28-го Марта 1913 г.

Гор. Батумь.

Его Превосходительству
Всѣмъ Губернатору Батумской Области.

Здѣсь.

Ваше Превосходительство,

Благодаря Вамъ за любезное извѣщеніе меня Вашими отнесеніемъ отъ 28-го с.м. за № 791 с Вашими рѣшеніемъ по поводу бѣжавшихъ грековъ, христіанъ, изъ Турціи въ Россію.

И. Д. Вице-Консула ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА
КОРОЛЯ ЭЛЕНОВЪ

И. Д. Вице-Консула

(ასს. ფ. ი-1, ან. 1, ს. 619 ფურც. 67)

გამოყენებული ლიტერატურა

- ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 12 -აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-14 ანაწერი 1, საქმე N12.
- ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 22-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-14 ანაწერი 1, საქმე N22.
- ასს. ფ. ი-13, ან. 1, ს. 43-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-13 ანაწერი 1, საქმე N43.
- ასს. ფ. ი-15, ან. 1, ს. 4-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-15 ანაწერი 1, საქმე N4.
- ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 28-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-14 ანაწერი 1, საქმე N28.
- ასს. ფ. ი-14, ან. 2, ს. 11-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-14 ანაწერი 2, საქმე N11.
- ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 26-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-14 ანაწერი 1, საქმე N26.
- ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 25-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-14 ანაწერი 1, საქმე N25.
- ასს. ფ. ი-1, ან. 1, ს. 613-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-1 ანაწერი 1, საქმე N613.
- ასს. ფ. ი-1, ან. 1, ს. 619-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-1 ანაწერი 1, საქმე N619.
- ასს. ფ. ი-1, ან. 1, ს. 61- აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-1 ანაწერი 1, საქმე N61.
- ასს. ფ. ი-15, ან. 1, ს. 5-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-15 ანაწერი 1, საქმე N5.
- ასს. ფ. ი-15, ან. 1, ს. 3-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-15 ანაწერი 1, საქმე N3.
- ასს. ფ. ი-14, ან. 2, ს. 30-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-14 ანაწერი 2, საქმე N30.
- ასს. ფ. ი-14, ან. 1, ს. 27-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-14 ანაწერი 1, საქმე N27.
- ალექსანდრე ფრენკელის :** „ჩურუქ-სუს და ბათუმის ნარკვევები“ რუსულ ენაზე 1879 თბილისი.
- ბათუმი და მისი შემოგარენი** რუსულ ენაზე, ბათუმი 1906 წელი.
- მალხაზ სიორიძე:** ბათუმის საბაჟო 2003 წელი ბათუმი.